

ispodprosječnosti.

Goran Cvek

Literatura:

Fukuyama, Francis, 1994.:

Kraj povijesti i posljednji čovjek,

Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.

Fukuyama, Francis, 2000.:

Povjerenje, Izvori, Zagreb.

Fukuyama, Francis, 2003.:

Kraj čovjeka -

naša poslijeljudska budućnost,

Izvori, Zagreb.

Fukuyama, Francis, 2005.:

Izgradnja države. Vlade i svjetski poredak u 21. stoljeću, Izvori, Zagreb.

Nikica Barić
Srpska pobuna u Hrvatskoj
1990. – 1995.

*Golden marketing -
Tehnička knjiga,
Zagreb, 2005.,
614 str.*

Knjiga *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.* prerađena je i dopunjena doktorska disertacija *Republika Srpska Krajina na području Republike Hrvatske 1990.-1991.-1995. (secesija,*

glavne značajke i slom) koju je autor, Nikica Barić, obranio u studenom 2004. godine na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Autor je zaposlenik Hrvatskog instituta za povijest i proučava hrvatsku povijest 20. stoljeća. Objavio je i knjigu *Ustroj kopnene vojske domobranstva Nezavisne Države Hrvatske, 1941.-1945.* (Zagreb, 2003.).

Knjiga obrađuje nastanak, organizaciju i obilježja unutrašnjeg ustroja i političkog života Republike Srpske Krajine (RSK). Podijeljena je u jedanaest poglavlja, koja će ovdje biti prikazana u četiri tematske cjeline, počevši od pristajanja dijela srpske manjine u SR Hrvatskoj 1991. godine uz politiku Slobodana Miloševića i osnivanja srpskih autonomnih oblasti; preko rata u Hrvatskoj 1991. godine i osnivanja Republike Srpske Krajine; do unutrašnjeg ustroja i političkog života RSK; te njezina sloma u akcijama Bljesak i Oluja.

Rad počinje opisivanjem stanja u Jugoslaviji tijekom 80-ih godina prikazujući nezadovoljstvo srpske elite položajem Srba u socijalističkoj Jugoslaviji, proizvedeno komunističkom politikom izraženoj u krilatici "jaka Jugoslavija - slaba Srbija". Kao izraz ovog nezadovoljstva, u rujnu 1986. godine, nastaje Memorandum SANU koji govori o potrebi reforme jugoslavenskog društva radi prevladavanja društvene i

gospodarske krize. Uz to, autori memoranduma u njemu su istakli i problem (navodne) ugroženosti nacionalnog i kulturnog identiteta Srba u SR Hrvatskoj.

Dolaskom Slobodana Miloševića na čelo Saveza komunista Srbije, srbijanska politika se mijenja u smjeru čvršćeg povezivanja uže Srbije s pokrajinama Kosovom i Vojvodinom. Krajnji cilj ove politike bio je, navodi Barić, centralizirana Jugoslavija pod srpskom dominacijom, što se suprotstavljalo težnjama Hrvatske i Slovenije za većom samostalnošću republika. Novu srpsku politiku prihvaća i dio hrvatskih Srba, ističući nezadovoljstvo vlastitim položajem u Hrvatskoj.

Raspadom Saveza komunista Jugoslavije, 1990. godine, nastupa vrijeme pluralizma političkih stranaka i održavanja republičkih višestranačkih izbora u cijeloj Jugoslaviji. Srbi u Hrvatskoj okupljaju se oko Srpske demokratske stranke (SDS) pod vodstvom Jovana Raškovića, kojeg ubrzo zamjenjuje Milan Babić. Osim spomenute, aktivne su bile i druge srpske političke stranke, od kojih se većina vodila krilaticom "Svi Srbi u jednoj državi".

Pobjedom Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) na izborima provedenim u svibnju 1990. godine u SR Hrvatskoj, te njenim dolaskom na vlast, pojačao se osjećaj straha i ugroženosti

hrvatskih Srba, iako, prema tvrdnjama autora, stvarnog razloga za to nije bilo. Naime, nije bilo organiziranih progona Srba niti zločina nad njima. Srbijanski je tisak ipak učestalo pisao o lošem položaju Srba u Hrvatskoj, navodeći ugroženost njihovih nacionalnih i građanskih prava, a strah među srpskim narodom izazivao je i usporedbom HDZ-a s ustašama. Istovremeno, pojedini predstavnici HDZ-a svojim radikalnim izjavama usmjerenim protiv srpskog naroda jačali su podršku hrvatskih Srba Miloševićevoj politici. Sam predsjednik Tuđman, navodi autor, nikada nije davao izjave uperene protiv srpskog naroda (60).

Nakon pobjede HDZ-a, vodstvo SDS-a krenulo je u stvaranje srpskih autonomnih jedinica u Hrvatskoj, koje su, u slučaju hrvatskog osamostaljenja, trebale ostati u novoj jugoslavenskoj državi. Naime, Srbi su smatrali da se odcjepljuju narodi, a ne republike pa su sukladno toj logici mijenjali granice. U svibnju 1990. godine spomenuto stranačko vodstvo donijelo je odluku o istupanju kninske općine iz Zajednice općina Dalmacije i o stvaranju nove Zajednice općina sjeverne Dalmacije i Like. Neposredno nakon toga izbila je "balvan revolucija", koja je dovela do blokade prometnih puteva između Dalmacije i kontinentalnog dijela Hrvatske. Hrvatska policija,

pak, nije uspjela oduzeti pričuvno oružje sastava policije u Kninu koje je naknadno podijeljeno srpskim civilima.

U Hrvatskoj se ovaj čin protumačio kao oružana pobuna, a u RSK kao ustanak srpskog naroda, odnosno početak rata na tome području. Iako je uloga Jugoslavenske Narodne Armije (JNA) trebala biti razdvajanje sukobljenih strana, “onemogućujući prelet helikoptera hrvatske policije prema područjima pobune, JNA se prvi put otvoreno stavila na stranu srpskih pobunjenika” (80).

Barić u nastavku upoznaje čitatelja s prvim oružanim sukobima između srpskih pobunjenika i hrvatske vlasti u Pakracu, Borovom Selu, Kijevu i Plitvicama tijekom 1991. godine. JNA je, kao što je već spomenuto, onemogućavala hrvatsku policiju u njenom djelovanju, naoružavala pobunjene Srbe, a u drugoj polovici 1991. godine započela je otvorenu agresiju na Hrvatsku: “1. 8. 1991. snage JNA otvoreno se stavljaju na stranu pobunjenika prilikom zauzimanja Dalja, Erduta i Aljmaša” (121).

Krajem 1991. godine, zapaža Barić, Hrvatska nije vojno poražena, ali je izgubila dosta teritorija koji će ući sastav RSK. Agresijom je stvoreno srpsko područje koje će biti “etnički očišćeno” od hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva. Budući da je Hrvatska, početkom 1992.

godine, međunarodno priznata kao samostalna država unutar granica koje je imala za vrijeme SFR Jugoslavije, pripajanje RSK novoj jugoslavenskoj državi je onemogućeno.

Početak 1992. godine sukobi su prestali, potpisano je primirje i prihvaćen je plan mirovne operacije UN-a (Vanceov plan). Plan je predviđao smještanje vojnih snaga i civilne policije UN-a na području Hrvatske (područja pod zaštitom UN-a - UNPA), demilitarizaciju tih područja te siguran povratak hrvatskih izbjeglica u područja pod srpskim nadzorom. JNA i Milošević su, kao i hrvatska strana, prihvatili plan, dok ga je Milan Babić (predsjednik vlade RSK) odbio, smatrajući ga štetnim za srpske interese. No, plan je doveo samo do prekida vatre, dok su druga pitanja ostala neriješena. Snage UN-a rasporedile su se na granici razdvajanja sukobljenih strana i time djelomično omogućile opstanak tvorevine pobunjenih Srba koji su i priželjkivali zadržavanje *statusa quo*.

Trećom tematskom cjelinom unutar Barićeve knjige mogao bi se smatrati opis unutarnjeg ustroja i političkog života u RSK. Ova nelegitimna srpska “tvorevina” obuhvaćala je 26,5 % teritorija SRH, a prema podacima iz 1993. godine, Srbi su na okupiranim prostorima imali 91 %, Hrvati 7 % i ostali 2 % stanovništva. Za usporedbu, prema

podacima iz 1991. godine, Srba je na tom području bilo 52,4 %.

Srpska demokratska stranka (SDS), koja je od svog osnutka 1990. godine bila glavni mobilizator srpskoga stanovništva na području Hrvatske, i unutar RSK igrala je ulogu najjače političke stranke. Prvih godina vodstvo stranke bilo je u rukama Jovana Raškovića, koji je u jednom razdoblju zagovarao teritorijalnu i političku autonomiju Srba u Hrvatskoj, no on početkom 1991. dolazi u sukob s Beogradom i biva zamijenjen Milanom Babićem, koji do samoga kraja vodi nepopustljivu politiku prema Zagrebu. Rašković je predstavljao miroljubivu struju među Srbima u Hrvatskoj, ali svi Srbi koji su “pokušali voditi razumniju politiku, bili su označeni kao izdajnici” (207).

Autor se opširno bavi i Srpskom vojskom Krajine (SVK), koja vuče korijene iz Teritorijalne obrane, i njezinim problemima koji su se očitovali u manjku ljudstva (oficira, regruta, rezervista), zatim u nedisciplini (stalna opijanja, krađe, krijumčarenja), neredovitom isplaćivanju plaća, što je dovelo u pitanje egzistenciju samih vojnika i dr. Prikazano je i djelovanje paravojnih organizacija iz Srbije, pojava ratnih profitera, masovno pljačkanje napuštene imovine, kao i uništavanje imovine i napadi na preostalo hrvatsko stanovništvo. U takvoj nesigurnoj situaciji, uočava

Barić, bilo je otežano održavanje javnog reda i mira, a pravni sustav nije bio u mogućnosti nositi se s postojećim problemima. Može se reći da je “vojska postala paraorgan i zapravo nema države iznad nje” (363).

Gospodarski i socijalno, RSK se nalazila u izrazito lošem položaju: uništeni su brojni gospodarski objekti, industrije u pravom smislu nije bilo, prekinute su poslovne veze, došlo je do inflacije, a kasnije i hiperinflacije, nisu postojali prihodi, javljali su se problemi u opskrbi energijom i naftom i dr. Takvo stanje na unutrašnjem i gospodarskom planu RSK odrazilo se i na njenu obrambenu sposobnost.

Tijekom 1994. godine došlo je do sukoba u vodstvu RSK. Naime, jedan dio vodstva želio je povezivanje i ujedinjenje RSK s Republikom Srpskom odbijajući svako mirno rješenje sa Zagrebom. Drugi je dio, pak, bio protiv plana ujedinjenja, zalažući se za suradnju sa Zagrebom i nalazeći mogućnosti za široku autonomiju u sklopu Hrvatske. Potonja struja imala je podršku Miloševića, koji se zalagao za pregovore i izbjegavanje sukoba s Hrvatskom.

U svibnju 1995. godine, vodstvo u RSK preuzima ona struja koja se zalagala za ujedinjenje s Republikom Srpskom. Tako je do samoga kraja RSK, njezino vodstvo, na čelu s Milanom Babićem,

bilo nespremno na popuštanje i pregovore s hrvatskim vodstvom.

Posljednja se tematska cjelina bavi slomom RSK. Početkom 1995. godine, međunarodna je zajednica radila na mirovnoj inicijativi, takozvanom Planu Z-4, kojim bi Srbima bila omogućena široka autonomija na području na kojem su prije rata bili većinsko stanovništvo, čime bi dobili svojevrsnu "državu u državi". Vodstvo RSK odbilo je Plan i bilo kakvu mogućnost pregovora te tako stvorilo situaciju koja će dovesti do njihova vojnog i političkog poraza. Za razliku od njih, Milošević je bio spreman riješiti krizu putem pregovora.

U travnju iste godine, na otvorenoj autocesti Zagreb-Beograd, dogodio se incident koji je bio povod za intervenciju Hrvatske vojske. Napadnuta su vozila koja su prolazila dijelom autoceste pod srpskim nadzorom, nakon čega je autocesta zatvorena za promet. Akcija "Bljesak", kojom je oslobođeno područje zapadne Slavonije, započela je 1. svibnja 1995. godine. Nakon nje, većina srpskog stanovništva napušta područje zapadne Slavonije i odlazi u Republiku Srpsku. Barić se poziva na ocjenu Hrvatskog helsinškog odbora za ljudska prava, koji navodi nepostojanje planskog provođenja terora i nasilja nad preostalim srpskim stanovništvom, ali ostaje činjenica da hrvatske

vlasti nisu primjereno reagirale na pojedine slučajeve nasilja.

Druga akcija, nazvana "Oluja", započela je 4. kolovoza 1995. godine s ciljem vraćanja područja Banije, Korduna, Like i sjeverne Dalmacije pod hrvatsku vlast. Cjelokupno srpsko stanovništvo napustilo je područje kojim su ovladale hrvatske snage. Autor navodi da tijekom akcije nije provedeno "etničko čišćenje", odnosno da nije bilo planski provedene nasilne politike prema Srbima. Točnije, "Hrvatska nije mogla provesti etničko čišćenje nad Srbima jer su oni dijelom evakuirani i prije nego su stupili u bilo kakav dodir s Hrvatskom vojskom" (565). Njegovo je mišljenje i da veliki dio pobunjenih Srba nije želio prihvatiti hrvatsku vlast smatrajući da suživot s Hrvatima više nije moguć te da je iz tog razloga vodstvo RSK isplaniralo i provelo evakuaciju stanovništva.

Problem istočne Slavonije konačno je riješen potpisivanjem Erdutskog sporazuma, u studenom 1995. godine, kojim se okupirana područja mirnom reintegracijom vraćaju pod pravni poredak Hrvatske. Provedena je potpuna demilitarizacija i uvedena prijelazna uprava UN-a. Hrvatska je cjelokupnu upravu nad tim područjem preuzela 1998. godine.

Nakon čitanja knjige *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, ostaje dojam da je, iako autor daje jasan

pregled događaja od pobune, preko stvaranja RSK pa do njena sloma, te premda su unutrašnje uređenje RSK i gospodarske prilike na njenim prostorima obrađeni nadasve korektno, nekim dijelovima možda moglo biti posvećeno više pažnje: pitanju ubijenog srpskog civilnog stanovništva nakon vojnih akcija 1995. godine, ulozi nekih važnijih pojedinaca, primjerice Reihl-Kira u danom razdoblju, ili potencijalnom planu hrvatske strane da inscenira srpski napad na autocesti Zagreb-Beograd kao povod za akciju "Bljesak". Nadalje, iako dobiva poprilično jasnu sliku zbivanja u SAO Krajini, čitatelj ostaje uskraćen za sličan opis događaja u ostale dvije autonomne oblasti.

Konačno, autorova teza kako nije bilo razloga za strah kod srpskog stanovništva nakon pobjede HDZ-a na izborima 1990. godine, čini se diskutabilnom. Naime, sam Barić ukazuje na neprimjerene izjave koje su davali pojedini predstavnici HDZ-a, ali i drugih radikalnijih stranaka te navodi slučajeve uništavanja srpske imovine, pa čak i ubojstva (primjerice, obitelji Zec u Zagrebu). Ako tome pridodamo i izjavu Franje Tuđmana o NDH kao povijesnoj težnji hrvatskoga naroda, čini se da su postojali elementi koji su mogli stvoriti osjećaj straha kod srpskoga stanovništva.

No, unatoč pokojem nedostatku, za ovu knjigu moguće

je reći da je u cjelini solidan i korektan prikaz jednog razdoblja hrvatske povijesti namijenjen u prvom redu početnicima, dok će oni koji žele temeljitije ovladati detaljima morati posegnuti za još pokojom knjigom slične tematike.

Zvezdan Utješinović

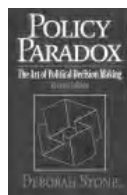

Deborah Stone
Policy Paradox:
The Art of Political
Decision Making

W. W.

*Norton & Company,
New York, 2002., 444
str.*

“Na sebi uzmi - ime nije ništa! Što nazivljemo ružom, slatko bi mirisalo i s drugim imenom.”¹ Nakon što smo čuli što nam je za reći imao William Shakespeare, a kako bismo se pripremili za problematiku koju otvara knjiga što stoji pred nama, uvodno trebamo saslušati još

---

¹ William Shakespeare, *Romeo i Julija*, Tipex, Zagreb, 1996: 84 (čin II, scena II); “What’s in a name? That which we call a rose, by any other name would smell as sweet.” (William Shakespeare, *Romeo and Juliet*, *The Complete Works*, Gramercy Books, New York, 1975: 1020).